

...GÖRƏ BİLSƏN

Sarı Aşığın bütün tədqiqatçılarına (inanmıram ki, kimsə kənarında qalsın) məlum olan məşhur rəvayət var. Sarı Aşıq sevgilisi Yaxşını kənarından gözləri ilə yaylağa yola salır. Köç gedir, Yaxşı gözədən itir. Sarı Aşıq həsrətlə boylanır. Bu yayı necə keçirəcəyini, həsrətə necə dözəcəyini fikirləşəndə canını od götürür. Düşünür ki, bu Yazı düzündə - Güllüdürd çölündə bir bostan əksin, tağ salsın... bəlkə, Yaxşı yaylaqdan qayıdanda yolunun üstündəki bostanı görür, dönər, tağ üstünə gələr... yemiş dərər, qarqız dərər, könlü sevinər. Bəlkə, qəlbində, könlündə aşıqinə də mərhəmət göstərər. Görəndə üzü gülər.

Susuz çöldə bostan becərmək nə demək... Aşıq hər gün susuz çöldən üzü aşağı - dərəyə enər, nə qədər uzaqlıqdan çiyindəki tuluqla su daşıyar, bostanı suvarar.

Vaxt gələr, vədə yetər, Yaxşının köçü yaylaqdan arana dönər. Birdən Yazı düzündə susuz yerdə yaşıl bostanı görüb qızlara deyər ki, gəlin, görək, bu bostanda nə var dodağımızı isladan, ürəyimizi soyudan ...dərib yeyək.

Qızlar bostana dolar, nə dolar. Yeyən kim, doyan kim, qoyun-qucağına dolduran kim?..

Birdən Sarı Aşıq bostan qırağındakı çardağından başını qaldırır, görür ki, qızlar bostanı talan eləyir, nə talan eləyir... Yaxşı da qızların arasında.

Bostanın talan olmağı bir yana, bu, heç Aşığı narahat etmir, ancaq Yaxşını dilləndirmək qəsdilə ilə hay-hay deyib bayatı çağırır:

Ay qızlar, qoyun siz,
Qurd biz olaq, qoyun siz.
Allah vermiş bostandı,
Doldurursuz qoyun siz?

Yaxşı başını qaldırıb görür ki, Aşıq çardağdaymış, sözü də deyən odur. Özünü o yerə qoymur, bir az da saymaz-yana cavab verir:

Aşıq dinnə qoyun siz,
Qurd biz olan qoyun siz.
Allah vermiş bostandı,
Qoy dolduraq qoyun biz.

Deyirlər ki, Sarı Aşıq Yaxşının bu sözlərindən bağı çatlayıb ölür.

* * *

Sarı Aşığı öldürən hansı dərddir?

Zəhmət çəkəsən, susuz yerdə bostan ekib-becərəsən, nə qədər uzaqlıqdan su daşıyasan, bostanı yanmağa qoymayasan, gözləntini güdəsən, onun sevinməyini görmək istəyəsən - bütün bunların hamısının əvəzində saymaz-yana bir cavab alasan.

Bu dünyada zəhmətin itməyindən bətdər heç nə yoxdur. Sarı Aşıq insan zəhmətinə verilən dəyərin heç nə olduğuna görə dözə bilməzdi.

İnsan zəhmətinin havayı getməsindən qədərbilməzliyin əndazədən çıxmasından bətdər heç nə yoxdur.

Halbuki Yaxşı bilməli idi ki, ötən üç ay ərzində onun aşıqi yayın istisində, günün tülyanında hər cür əzaba qatlaşıb. Nə qədər qan-tər töküüb. Hər gün bostanın təzəliyini, tərliyini qorumaq üçün yazıdan çaya enib, çiyində su daşıyıb, bostan becərib. Əvəzində nə görsə yaxşıdır? Əvəzində bütün çəkilən zəhmətlərin hamısının əvəzində bir qədərbilməzlik görüb.

...İnsan idealına dəyər vermək, insan zəhmətini bütün əziqlərdən üstün bilmək ali dərəcədə insan olmaq deməkdir. Sarı Aşığı da öz içindən yandıran və əslində, Sarı Aşığı öz faciəsinə düşər edən insan tərəzisinin ölçüyəgəlməz haqsızlığıdır.

* * *

Əzizli Abuhəyat - Əntiqə Namaz qızı bu "Sarı Aşıq" əhvalatını mənim dilimdən eşidəndə bir neçə bayatı dedi:

Nərgizlər, a nərgizlər.
Top-top bitər nərgizlər.
Əhdə xain çıxanı
Allah alar, yer gizlər.

Qızılgül haça bənddi,
Say götür, neçə bənddi.
Düşsən mənim dərdimə
Görərsən necə bənddi.

Yağış yağar damıza,
Damcı düşər camıza.
Bircə sənin xətrinə
Qurban olum hamıza.

Bu bayatların hər birində qarşı tərəfi anlağa, düşüncəyə çağırış var. Demək, qarşılıqlı anlaşma mühitində bir-birini duymaq, başa düşmək mənəvi mühitin harmoniyasını təmin edir.

Əlbəttə, çox maraqlı etnoqrafik cizgilər də öz yerində. Keçmiş zamanda evlərin dam örtüyünün kifayət qədər keyfiyyətli olmaması ev məişətində çoxlu problemlər yaradırdı. Yağış yağır, torpaq örtüklü evlərdən, əlbəttə, damcılar evə süzülürdü. Dama şirə çəkilsə də,

müxtəlif vasitələrdən istifadə edilərsə də yenə müəyyən sızmalar olurdu. Ona görə də bayatı çağıran deyir ki: "Damınıza yağış yağar, həmin o yağış evə damcılar və siz də o damcıların altına cam düzərsiniz. Cam və dam sözlərinin əlaqəsi buradan yaranır.

Hər bir bayatının arxasında müəyyən fikir, düşüncə dayanır, hər bir misranın özünün məna yükü olur. Bunları duymaq, başa düşmək, əslində, bayatının çağırıldığı zaman haqqında dolğun təsvirə yaranmasına kömək edir.

Belə bir məsəl də var: "Necəsən, qanmayım, dədən yansın". Əslində, bu məsəl qeyri-insani təbiəti olan insancıqların ünvanını göstərir. Necə ola bilərlər ki, insan bilərəkdən, başa düşərək-dən mətləbi görməzliyə, qanmazlığa vursun. Bu, artıq insanlıqdan çıxma məqamıdır. gərəkdir mümkün qədər beləsi ilə maddi-mənəvi alverdən kənarında olasan.

...Atam Zal Əziz oğlu məşhur məsəli tez-tez təkrar edirdi: qanan qanmayana borcludur. Borclu isə cavabdeh olduğun şəxsin qabağında suçlu mövqeyindədir. Yəni onunla mübarizə edə bilməz. ƏN yaxşı halda onu sakit və səssiz dinləyib keçə bilər. Qanan adam qanmaz qarşısında beləcə borcludur.

Demək, qanan adamın qanmaz qarşısında borclu olduğunu dərk etməsi nə qədər problemin həllinə kömək edir. Əslində, mənasız, yersiz münafiqlərin qarşısı alınır.

Əli RzaxƏLƏFLİ
22.12.2020